

بررسی روند تغییرات جمعیت دانشجویان و فارغ التحصیلان دانشگاهی

طی سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲

فاطمه امراللهی بیوکی

مقدمه

امروزه علم و توسعه‌ی علمی نقش اساسی در توسعه‌ی اقتصادی جوامع ایفا می‌کند و توسعه‌ی اقتصادی نیز رکن اصلی تشکیل‌دهنده‌ی یک جامعه‌ی توسعه‌یافته محسوب می‌شود. از آن‌جا که وضعیت تحصیل در سطوح مختلف تحصیل نشان‌دهنده‌ی ساختار جمعیت باسواد و تعیین‌کننده‌ی روند آموزش در جامعه است، در این مقاله به بررسی روند تغییرات جمعیت دانشجویان و فارغ‌التحصیلان آموزش عالی پرداخته می‌شود.

دانشجو فرد پذیرفته‌شده‌ای است که برابر ضوابط معین برای تحصیل در یکی از دوره‌های رسمی آموزش عالی ثبت نام کند و به تحصیل اشتغال ورزد.

دانش‌آموخته‌ی آموزش عالی یا فارغ‌التحصیل فردی است که یکی از دوره‌های تحصیلی آموزش عالی را با موفقیت به پایان رسانده و برابر ضوابط معین مدرک تحصیلی دریافت کرده است.

بررسی روند تعداد و سهم

دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و دانشگاه آزاد طی سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲

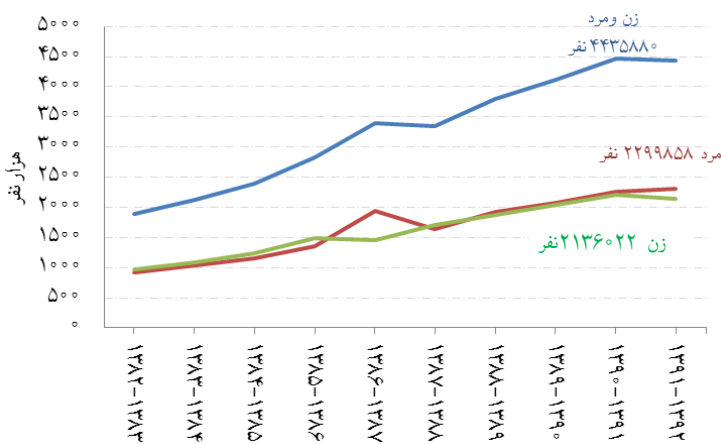
بررسی روند تعداد دانشجویان بر اساس نتایج شکل ۱ نشان می‌دهد که تعداد دانشجویان طی ۱۰ سال اخیر روند افزایشی داشته است به طوری که تعداد دانشجویان از تقریباً ۲ میلیون نفر در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به ۴,۴۳۵,۸۸۰ نفر در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ رسیده است که افزایش ۲/۵ میلیونی در تعداد دانشجویان را شاهد هستیم.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که تعداد

دانشجویان زن و مرد طی این ۱۰ سال تقریباً یکسان و روند افزایشی را در پیش داشته است. فقط در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷ و ۱۳۹۱-۱۳۹۲ که تعداد دانشجویان مرد از زن پیشی گرفته است.

شکل‌های ۲ و ۳ به ترتیب نشان‌دهنده‌ی سهم دانشجویان در دانشگاه دولتی و دانشگاه آزاد است. بر اساس نتایج شکل ۲ سهم دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دولتی از ۵۰ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به حدود ۶۵ درصد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ رسیده، که این افزایش چشمگیر در میزان دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی است. همچنین سهم دانشجویان زن در دانشگاه دولتی همواره (به

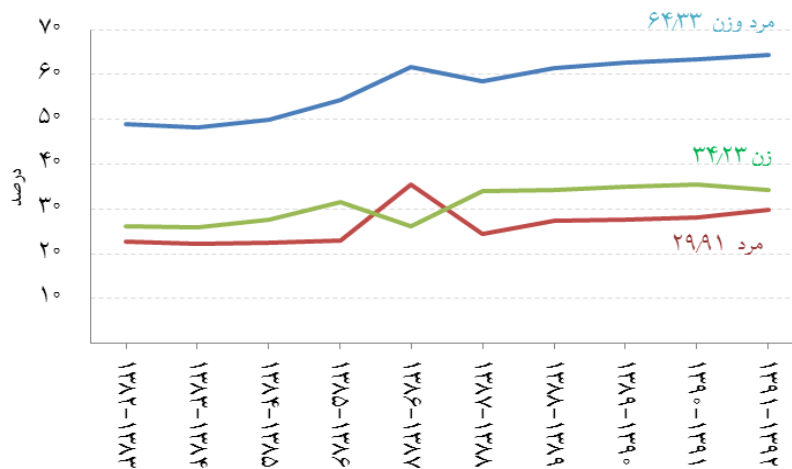
شکل ۱- تعداد کل دانشجویان کشور به تفکیک جنسیت

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

فاطمه امراللهی بیوکی دانشجوی کارشناسی آمار دانشگاه تهران است.

شکل ۲- سهم دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز عالی به کل دانشجویان کشور به تفکیک جنسیت

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

بر اساس نتایج شکل ۴ نشان‌دهنده‌ی تغییرات سهم دانشجویان هر یک از مقاطع طی سال‌های مورد بررسی است. طی سال‌های مورد بررسی سهم دانشجویان مقطع لیسانس همواره بیش‌تر بوده است به طوری‌که این سهم در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷ به بالاترین میزان خود یعنی حدود ۷۱ درصد رسیده است. مقطع فوق‌دیپلم با سهم بین ۲۱ تا ۳۰ درصد پس از مقطع لیسانس بالاترین سهم دانشجویان را به خود اختصاص داده که بیش‌ترین سهم مقطع فوق‌دیپلم به سال‌های تحصیلی ۱۳۸۴-۱۳۸۵ تعلق داده شده است.

در مقطع فوق‌لیسانس روند کاملاً افزایشی را مشاهده می‌کنیم، به طوری‌که سهم این گروه از دانشجویان طی سال‌های مورد بررسی از ۳/۷۱ درصد در سال ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به ۱۰/۴۵ درصد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ رسیده است. سهم دانشجویان دوره‌ی دکتری در بازه‌ی زمانی سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵-۱۳۸۶ کاهش و پس از آن افزایشی بوده است ولی به‌طور متوسط سهم دانشجویان دوره‌ی دکتری از کل دانشجویان در پایان بازه‌ی زمانی بین ۲ تا ۳

دانشجویان مرد در دانشگاه آزاد نسبت به دانشجویان زن همواره بیش‌تر بوده است.

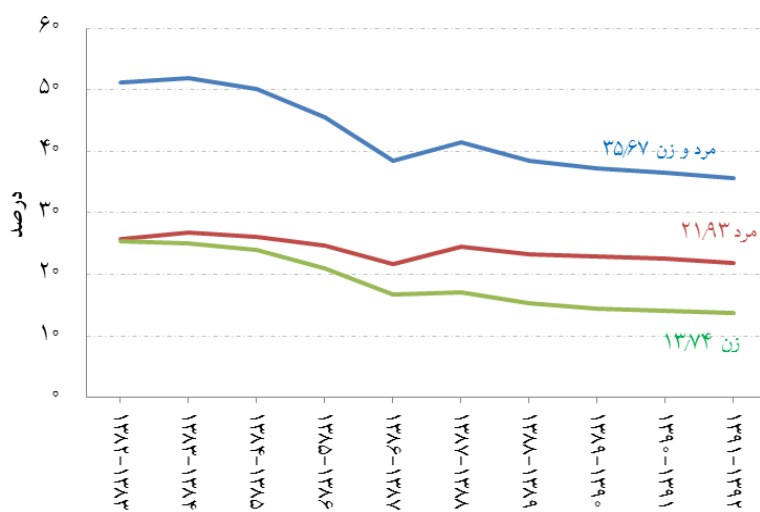
● بررسی روند سهم دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی طی سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲

بررسی روند سهم دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی طی سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱-۱۳۹۲ نسبت به کل

استثنای سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷) از سهم دانشجویان مرد بیش‌تر بوده است.

عکس این روند بر اساس نتایج شکل ۳ قابل مشاهده است به طوری‌که روند سهم دانشجویان دانشگاه آزاد طی سال‌های مورد بررسی کاهش یافته و از ۵۰ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به کم‌تر از ۴۰ درصد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ رسیده است. همچنین در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ سهم هر یک از دانشجویان زن و مرد در دانشگاه آزاد ۲۵ درصد بوده است، ولی علیرغم این که روند کلی طی سال‌های مورد بررسی روند کاهش یافته است، سهم

شکل ۳- سهم دانشجویان دانشگاه آزاد به کل دانشجویان کشور به تفکیک جنسیت

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

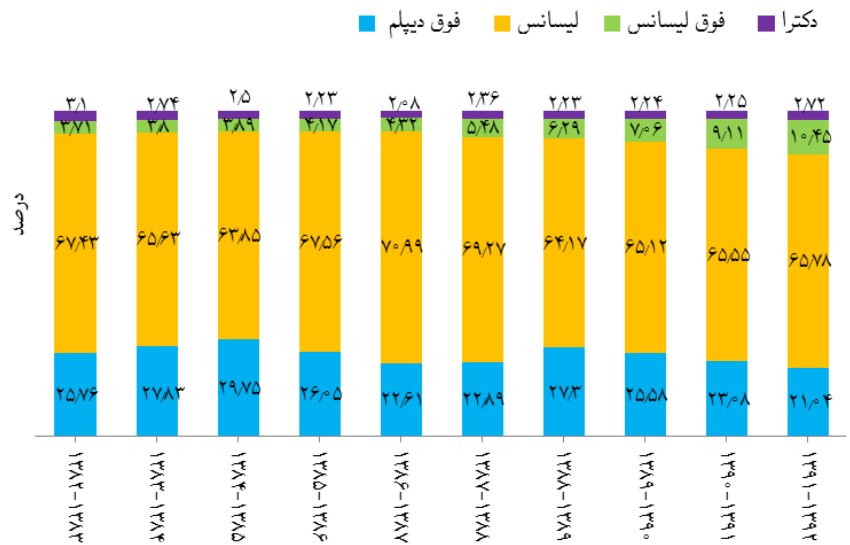

سهم دانشجویان این مقطع تحصیلی در دانشگاه آزاد از دانشگاه دولتی کم‌تر شده است.

به‌طور کلی غیر از مقطع کارشناسی ارشد و دکتری، سهم دانشجویان در تمام مقاطع تحصیلی در دانشگاه دولتی افزایش یافته و در دانشگاه آزاد کاهش یافته است.

کم‌ترین سهم دانشجو در هر دو دانشگاه مربوط به مقطع فوق‌لیسانس و دکترا است که روند افزایشی را طی این سال‌ها داشته است و همواره سهم دانشجویان مقطع فوق‌لیسانس و دکتری در دانشگاه دولتی بیش‌تر از دانشگاه آزاد بوده است.

شکل ۴- سهم دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی نسبت به دانشجویان کل کشور

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

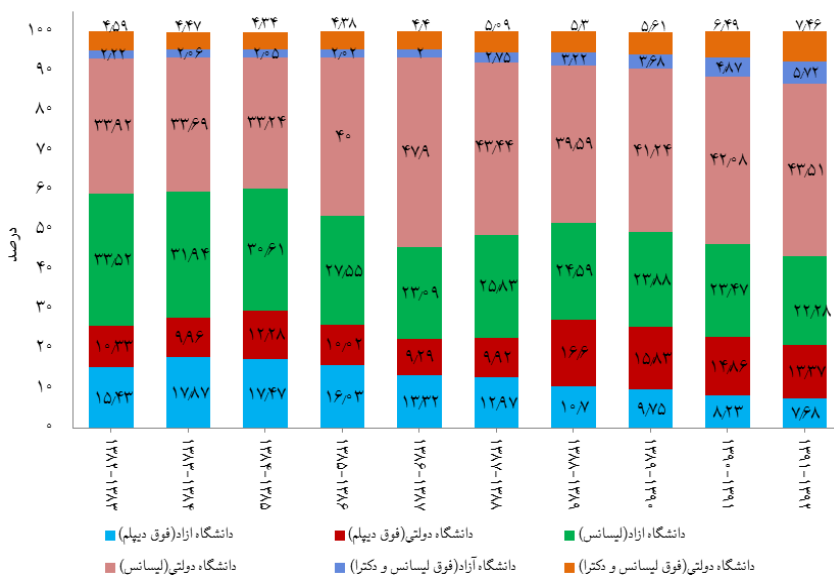
کاهش یافته است.

درصد در نوسان بوده است.

در مقطع تحصیلی فوق‌دیپلم، سهم دانشجویان دانشگاه آزاد تا سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ همواره بیش‌تر از دانشگاه دولتی بوده ولی پس از آن با روند کاهشی در سال‌های تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱-۱۳۹۲،

نتایج شکل ۵ سهم دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی را به تفکیک دانشگاه آزاد و دولتی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است، دانشگاه دولتی بیش‌ترین سهم دانشجویان در مقطع لیسانس را دارا است، به طوری که روند افزایشی را تا سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷ طی کرده و پس از کاهش این سهم در سال‌های تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ و ۱۳۸۸-۱۳۸۹، مجدد روند افزایشی را با شیب کمتری داشته است. به‌طور کلی دانشجویان مقطع لیسانس در دانشگاه‌های دولتی از ۳۴ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳، ۴۳٫۵ درصد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ افزایش یافته است.

شکل ۵- دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف به تفکیک دانشگاه‌های آزاد و دولتی

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

سهم دانشجویان لیسانس در دانشگاه آزاد در مقایسه با دانشگاه‌های دولتی پایین‌تر است. روند تغییرات سهم دانشجویان لیسانس در دانشگاه‌های آزاد حاکی از روند کاهشی بوده و از ۳۴ درصد در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ به ۲۲ درصد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲

● بررسی سهم دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و دانشگاه آزاد در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ در استان‌ها

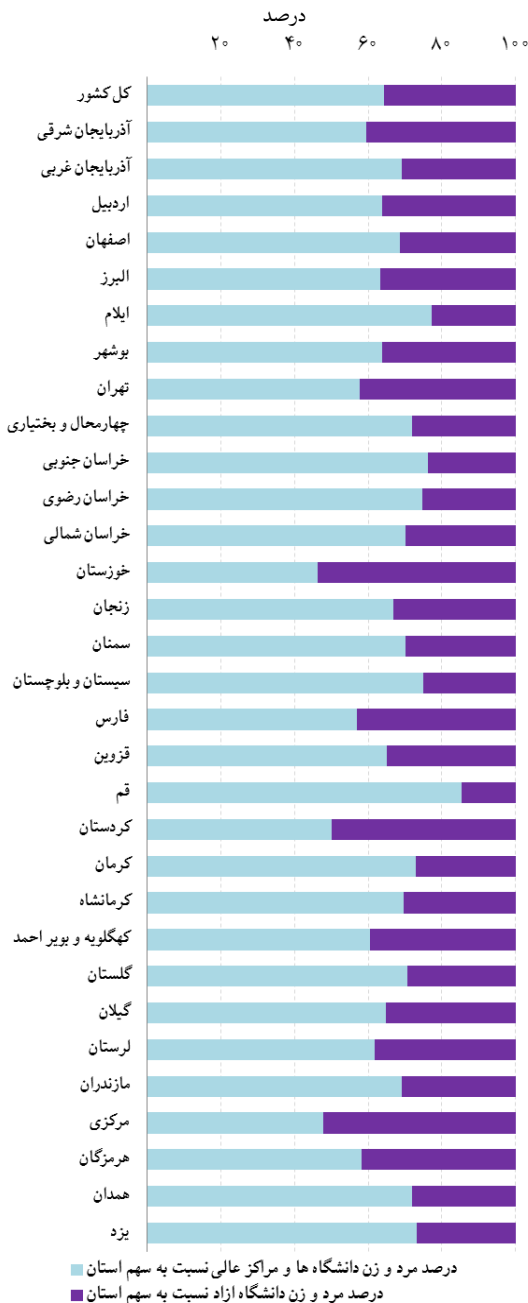
در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ حدود ۶۵ درصد از کل دانشجویان کشور در مراکز عالی و دانشگاه‌های دولتی و مابقی در دانشگاه‌های آزاد مشغول به تحصیل بوده‌اند. نتایج شکل ۶ نشان می‌دهد که در تمامی استان‌ها غیر از استان‌های مرکزی، کردستان و خوزستان، سهم دانشجویان دانشگاه‌های دولتی بیش‌تر از دانشگاه‌های آزاد بوده است.

از این میان استان قم با سهم ۸۵ درصد بیش‌ترین سهم دانشجویان دانشگاه‌های دولتی قم را نسبت به کل دانشجویان استان دارا بوده است و کم‌ترین سهم دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در استان‌ها مربوط به استان خوزستان با ۴۵ درصد بوده است.

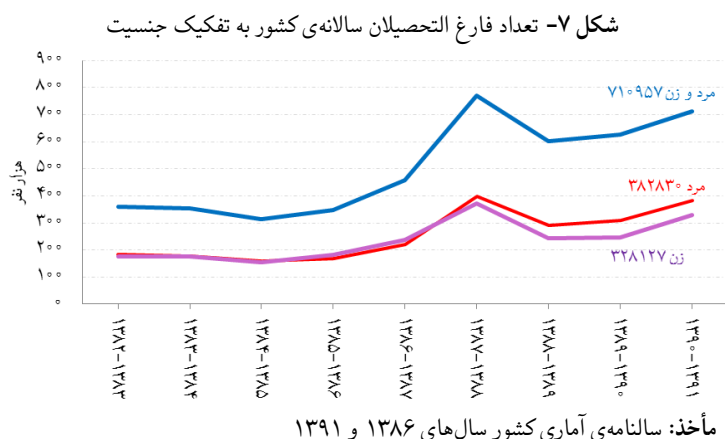
● بررسی روند و سهم فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و دانشگاه آزاد طی سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱

از آنجا که سهم فارغ‌التحصیلان در مقاطع مختلف تحصیلی نشان‌دهنده‌ی توزیع ساختار جمعیت دارای تحصیلات عالی در جامعه است، با بررسی این ساختار، به برنامه‌ریزی‌های مناسب آموزشی و ارزیابی نیازهای جامعه و تعیین جهت‌گیری‌های مناسب کمک می‌شود.

بر اساس نتایج شکل ۷، تعداد فارغ‌التحصیلان طی دوره‌ی مورد بررسی از ۳۶۰۸۵۷ نفر در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳، به ۷۱۰۹۵۷ نفر در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ رسیده است که در این میان سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ بیش‌ترین میزان فارغ‌التحصیلان را (۷۶۹۱۱۷ نفر) به خود

شکل ۶- سهم دانشجویان به تفکیک دانشگاه آزاد و دولتی در هر استان (سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲)
 مأخذ: سالنامه‌ی آماری ۱۳۹۱

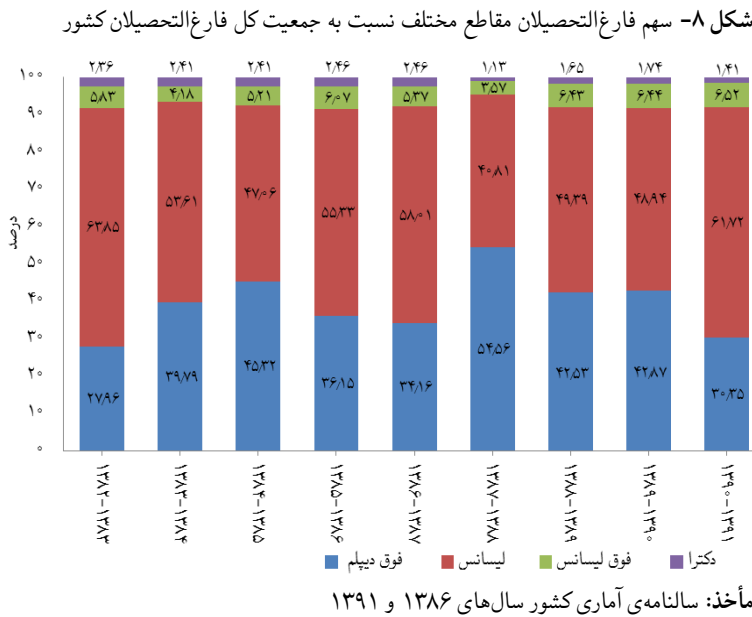

شکل ۷- تعداد فارغ‌التحصیلان سالانه‌ی کشور به تفکیک جنسیت

مأخذ: سالنامه‌ی آماری کشور سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۹۱

اختصاص داده است. تعداد فارغ‌التحصیلان مرد و زن طی سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷-۱۳۸۸ تقریباً یکسان بوده است ولی از سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ به بعد تعداد فارغ‌التحصیلان مرد بیش‌تر از فارغ‌التحصیلان زن بوده است.

● بررسی سهم فارغ‌التحصیلان مقاطع مختلف تحصیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و دانشگاه آزاد طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱

سهم فارغ‌التحصیلان دوره‌ی دکتری در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ رقم ۲.۳۶ درصد بوده است این رقم در سال ۱۳۹۰-۱۳۹۱ به ۱.۴۱ درصد کاهش یافته است. در مقطع فوق لیسانس نیز این سهم تقریباً بین ۴ تا ۷ درصد بوده که در سال‌های اخیر بالاترین سهم اتفاق افتاده است.

بیش‌ترین سهم فارغ‌التحصیلان در مقطع لیسانس مربوط به سال‌های تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ و ۱۳۹۰-۱۳۹۱ بوده، که به ترتیب به ۶۴ و ۶۲ درصد رسیده و به نسبت آن سهم فارغ‌التحصیلان مقطع فوق دیپلم کمتر بوده و به حدود ۲۸ و ۳۰ درصد کاهش یافته است.

سهم فارغ‌التحصیلان به تفکیک مدرک تحصیلی و دانشگاه آزاد و دولتی در شکل ۹ نشان داده شده است. نتایج نشان می‌دهد بیش‌ترین سهم فارغ‌التحصیلان در مقطع لیسانس بوده است (سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ که فارغ‌التحصیلان دانشگاه دولتی در مقطع فوق دیپلم بیش‌تر بوده است). کم‌ترین سهم فارغ‌التحصیلان مربوط به

افزوده شده است. غیر از سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ که سهم فارغ‌التحصیلان لیسانس، فوق لیسانس و دکترا به کم‌ترین مقدار خود طی سال‌های مورد بررسی رسیده است، در بقیه‌ی سال‌های مورد بررسی، سهم فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد تقریباً افزایشی و سهم فارغ‌التحصیلان دکترا تقریباً کاهش یافته است.

بر اساس نتایج شکل ۸، سهم فارغ‌التحصیلان در تمام مقاطع همواره با نوسانات بسیار زیادی همراه بوده است به طوری که در سال ۱۳۸۲-۱۳۸۳ حدود ۶۴ درصد از فارغ‌التحصیلان مربوط به مقطع لیسانس بوده است که این روند در دو سال تحصیلی بعد کاهش داشته است و در مقایسه با آن سهم فارغ‌التحصیلان مقطع فوق دیپلم ۱۷ درصد

شکل ۹- سهم فارغ‌التحصیلان مقاطع مختلف تحصیلی به تفکیک دانشگاه آزاد و دولتی

